

บทที่ 5

บทสรุปและแนวโน้ม

การศึกษาเรื่อง การดำเนินนโยบายต่างประเทศของอินโดนีเซียต่อประเทศติมอร์ตะวันออก มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาแนวนโยบายต่างประเทศของอินโดนีเซียต่อติมอร์ตะวันออก และเพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวนโยบายของอินโดนีเซียต่อติมอร์ตะวันออก โดยเลือกทำการศึกษาใน 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงแรกจะทำการศึกษานโยบายต่างประเทศของอินโดนีเซีย ในช่วงก่อนติมอร์ตะวันออกได้รับเอกราช คือ ค.ศ. 1975 – 2002 (นับจากปีที่อินโดนีเซียทำการยึดครองติมอร์ตะวันออกเป็นจังหวัดที่ 27 ของตนเองจนถึงปีที่ติมอร์ตะวันออกประกาศเอกราช) และช่วงที่สอง จะทำการศึกษานโยบายต่างประเทศของอินโดนีเซีย ในช่วงหลังติมอร์ตะวันออกได้รับเอกราช คือ ค.ศ. 2002 – 2008 (นับจากปีที่ติมอร์ตะวันออกประกาศเอกราชจนถึงปัจจุบัน)

ผู้ศึกษาดำเนินการศึกษาค้นคว้าว่า การดำเนินนโยบายต่างประเทศของอินโดนีเซียต่อประเทศติมอร์ตะวันออก ในช่วงก่อนติมอร์ตะวันออกได้รับเอกราช และหลังจากที่ติมอร์ตะวันออกได้รับเอกราชจะมีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ในช่วงก่อนที่ติมอร์ตะวันออกจะได้รับเอกราช อินโดนีเซียจะใช้นโยบายบูรณาการ ทำการผนวกติมอร์ตะวันออกให้เป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศอินโดนีเซียอย่างสมบูรณ์ แต่ในระยะหลัง เมื่อติมอร์ตะวันออกได้รับเอกราช อินโดนีเซียได้เปลี่ยนนโยบายต่อติมอร์ตะวันออก มาใช้นโยบายแบบยืดหยุ่น ที่มีการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนโยบายดังกล่าวเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกประเทศ และผลประโยชน์แห่งชาติเป็นสำคัญ ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำกรอบแนวความคิดเรื่องการเมืองเกี่ยวพัน (Linkage Politics) ของเจมส์ เอ็น รอสเนา (James N. Rosnau) และแนวความคิดเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interests) ของ ชาร์ล โอเลิร์ช และ อับดุล เอ ซาอิด (Charles O. Lerche and Abdul A.Said) มาเป็นกรอบในการศึกษาและวิเคราะห์ เนื่องจากกรอบแนวความคิดดังกล่าวสามารถนำมาใช้กับการศึกษานี้ได้อย่างครอบคลุมและตรงประเด็นที่สุด

จากการศึกษาพบว่า สมมติฐานที่ตั้งไว้นั้นเป็นจริง กล่าวคือ ในช่วงก่อนติมอร์ตะวันออกได้รับเอกราช อินโดนีเซียในสมัยประธานาธิบดีซูฮาร์โตได้ใช้กำลังทหารเข้ายึดครองติมอร์ตะวันออกและผนวกเป็นจังหวัดที่ 27 ของอินโดนีเซีย เนื่องจากปัจจัยภายนอก เช่น

ความวุ่นวายทางการเมืองภายในของโปรตุเกส การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในติมอร์ตะวันออก อิทธิพลทางด้านทรัพยากรธรรมชาติของติมอร์ตะวันออก ภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน รวมไปถึงปฏิกิริยาของประชาคมระหว่างประเทศที่ไม่คัดค้านแต่กลับให้สนับสนุนนโยบายการเข้ายึดครองติมอร์ตะวันออกของอินโดนีเซีย และปัจจัยภายใน ไม่ว่าจะเป็นความมีศักยภาพของกองทัพอินโดนีเซีย ความรู้สึกชาตินิยมของประชาชนในประเทศ ความต้องการปราบปรามคอมมิวนิสต์และความต้องการสร้างผลงานของผู้นำประเทศ นอกจากนั้น การตัดสินใจดังกล่าวยังทำเพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์แห่งชาติในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการดำรงอยู่เป็นชาติ ด้านความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ และด้านการแสวงหาความกินดีอยู่ดี โดยเฉพาะด้านการแสวงหาความกินดีอยู่ดีที่ซูฮาร์โตให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวด เนื่องจากประธานาธิบดีซูฮาร์โต ครอบครัว และบริวารใกล้ชิด สามารถแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจจากทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็น ไม้จันทน์ กาแฟ ป่าไม้ น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ ฯลฯ ของติมอร์ตะวันออกได้อย่างเต็มที่ จากปัจจัยที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้ประธานาธิบดีซูฮาร์โตตัดสินใจดำเนินนโยบายส่งกองกำลังทหารเข้าบุกรุกติมอร์ตะวันออก และยึดครองติมอร์ตะวันออกเป็นจังหวัดที่ 27 ของอินโดนีเซีย ในวันที่ 17 กรกฎาคม 1976 ซึ่งภายหลังจากยึดครอง ประธานาธิบดี ซูฮาร์โตได้ใช้นโยบาย “บูรณาการ” (Integration) เหมือนดังเช่นที่ใช้กับจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศ โดยได้ปรับโครงสร้างระบบการบริหารของติมอร์ตะวันออกใหม่ให้เป็นไปตามรูปแบบของอินโดนีเซีย (Indonesianization) และบังคับให้ชาวติมอร์ตะวันออกยอมรับอุดมการณ์ ค่านิยมทางสังคม และวัฒนธรรมของอินโดนีเซีย ซึ่งการใช้นโยบายบูรณาการของรัฐบาลอินโดนีเซีย ทำให้ประชาชนชาวติมอร์ตะวันออกไม่พอใจอินโดนีเซียภายใต้การนำของประธานาธิบดีซูฮาร์โตเป็นอย่างมากเพราะถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพทั้งทางด้านทรัพย์สิน ร่างกายและจิตใจ ความสัมพันธ์ระหว่างอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกในยุคก่อนที่ติมอร์ตะวันออกจะ ได้รับเอกราชถือได้ว่าตกต่ำอย่างที่สุด

แต่หลังจากที่ติมอร์ตะวันออกได้รับเอกราชในปี 2002 อินโดนีเซียได้เปลี่ยนนโยบายต่อติมอร์ตะวันออก มาใช้นโยบายต่างประเทศแบบยืดหยุ่น ที่มีการสถาปนาความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนโยบายดังกล่าวเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน อาทิ สถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมภายในประเทศ ลักษณะของผู้นำ ฯลฯ ปัจจัยภายนอกประเทศ เช่น กระแสโลกาภิวัตน์ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของติมอร์ตะวันออก แรงกดดันจากชุมชนระหว่างประเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศอินโดนีเซียต่อติมอร์ตะวันออกยังทำเพื่อปกป้องและเพิ่มพูนผลประโยชน์แห่งชาติทางการแสวงหาความกินดีอยู่ดี และด้านการเสริมสร้างศักดิ์ศรีเกียรติภูมิของชาติเป็นสำคัญ กล่าวคือ ในด้านการแสวงหาความกินดีอยู่ดี

รัฐบาลอินโดนีเซียสังเกตเห็นว่าติมอร์ตะวันออกแม้จะแยกตัวออกจากอินโดนีเซียกลายเป็นประเทศเอกราชแต่ก็ยังคงพึ่งพาอินโดนีเซียในด้านเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการค้า การลงทุน และการให้ความช่วยเหลือ ทำให้อินโดนีเซียได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากติมอร์ตะวันออกอยู่ต่อไปไม่แตกต่างจากช่วงที่ติมอร์ตะวันออกเป็นจังหวัดที่ 27 ของอินโดนีเซีย และหากเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ทางธุรกิจที่อินโดนีเซียได้รับจากติมอร์ตะวันออกกับหมู่เกาะอื่น ๆ ของอินโดนีเซีย จะเห็นได้ว่าผลประโยชน์ที่ได้จากติมอร์ตะวันออกนั้นมีสัดส่วนที่น้อยมาก ดังนั้นถึงแม้ว่าอินโดนีเซียจะทำการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศต่อติมอร์ตะวันออก อินโดนีเซียก็ไม่ได้เสียประโยชน์แต่อย่างใด นอกจากนั้น อินโดนีเซียยอมเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศต่อติมอร์ตะวันออกก็เพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติในด้านการเสริมสร้างศักดิ์ศรีเกียรติภูมิของชาติ เนื่องจากรัฐบาลอินโดนีเซียไม่คาดคิดมาก่อนว่าเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนของอินโดนีเซียต่อประชาชนติมอร์ตะวันออกในประเด็นการสังหารหมู่ประชาชนติมอร์ตะวันออกที่สุสานชานตาครุช และเหตุการณ์ความรุนแรงภายหลังการหยั่งเสียงลงประชามติของชาวติมอร์ตะวันออกในปี 1991 จะทำให้ถูกนานาชาติวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง และทำให้ภาพลักษณ์ของอินโดนีเซียในเวทีระหว่างประเทศเสื่อมโทรมลงไปมาก ดังนั้น ตั้งแต่ติมอร์ตะวันออกเป็นประเทศเอกราชประธานาธิบดีของอินโดนีเซียในทุกสมัยจึงจำเป็นต้องกู้ภาพลักษณ์ที่น่าเชื่อถือของอินโดนีเซียในชุมชนการเมืองระหว่างประเทศให้กลับมาดีดังเดิม

ในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างกันมากขึ้น โดยเฉพาะในสมัยประธานาธิบดีซูซีโล บัมบัง ยูไดโยโน ที่ทั้งสองประเทศมีการไปเยือนระหว่างกัน และมีความร่วมมือช่วยเหลือกันในทุกด้าน จนเป็นที่ยอมรับของชุมชนระหว่างประเทศ อีกทั้งยังทำให้ภาพลักษณ์ของอินโดนีเซียในเรื่องของสิทธิมนุษยชนดีขึ้น

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าผลการศึกษาสอดคล้องกับสมมติฐาน โดยสภาพการเมืองภายในประเทศอินโดนีเซีย (ปัจจัยภายใน) และสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ (ปัจจัยภายนอก) รวมไปถึงผลประโยชน์แห่งชาติ ล้วนมีบทบาทอย่างมากในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของอินโดนีเซียต่อติมอร์ตะวันออกทั้งในช่วงก่อนและหลังติมอร์ตะวันออกได้รับเอกราช ทำให้นโยบายต่างประเทศของอินโดนีเซียต่อติมอร์ตะวันออกในแต่ละสมัยเปลี่ยนแปลงไป

แนวโน้มและอุปสรรคความสัมพันธ์ระหว่างอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกในอนาคต

แนวโน้มในอนาคต

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบัน ประเทศอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกพยายามที่จะลืมนเรื่องราวในอดีตที่โหดร้ายระหว่างกัน แล้วเริ่มต้นใหม่โดยมองไปภายภาคหน้า รัฐบาลอินโดนีเซียมีนโยบายต่างประเทศอันดีกับติมอร์ตะวันออกในลักษณะบ้านพี่เมืองน้อง และมีความพยายามอย่างมากในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันให้เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไปในอนาคต โดยใช้วิธีการทางการทูต ซึ่งถือเป็นบทบาทใหม่ของอินโดนีเซียในยุคโลกาภิวัตน์ สาเหตุที่อินโดนีเซียเปลี่ยนแปลงนโยบายต่อติมอร์ตะวันออกไปในทางที่ดีขึ้นนี้เนื่องจาก ประเทศติมอร์ตะวันออกถือได้ว่าเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความใกล้ชิดกับอินโดนีเซียมาก ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ เขตแดน รวมไปถึงสังคมวัฒนธรรม ทำให้ติมอร์ตะวันออกมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผลประโยชน์แห่งชาติ ทางด้านความมั่นคง เศรษฐกิจและเกียรติภูมิแห่งชาติอินโดนีเซีย

ดังนั้น ในอนาคตเชื่อว่าทั้งสองประเทศยังคงมีความพยายามที่จะดำรงนโยบายต่างประเทศที่เป็นมิตรระหว่างกันต่อไป โดยอาศัยความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกจะดีขึ้นตามลำดับ ทว่า ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศยังมีความไม่แน่นอน ทั้งนี้เพราะปัจจัย 2 ประการ ประการแรก คือปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์ แม้รัฐบาลติมอร์ตะวันออกพยายามดำเนินนโยบายต่างประเทศต่ออินโดนีเซียโดยมองข้ามภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ แต่ประชาชนติมอร์ตะวันออกจำนวนมากไม่สามารถลืมเหตุการณ์อันเลวร้ายที่เคยเกิดขึ้นได้ ทำให้ประชาชนติมอร์ตะวันออกต่างหวาดระแวงรัฐบาลอินโดนีเซียว่าจะเข้ามามีอิทธิพลเหมือนในอดีตอีก ซึ่งคงต้องใช้เวลาพอสมควรในการประสานรอยร้าวทางประวัติศาสตร์ถึงจะทำให้ความรู้สึกของประชาชนติมอร์ตะวันออกเปลี่ยนแปลง ปัจจัยประการสุดท้าย คือปัจจัยทางด้านศาสนา กล่าวคือ ประเทศอินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีประชากรมุสลิมมากที่สุดในโลก ส่วนติมอร์ตะวันออกประชากรส่วนมากนับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก จึงอาจเป็นการยากที่จะทำให้ประชาชนอินโดนีเซียมีความรู้สึกใกล้ชิดกับชาวติมอร์ตะวันออกได้ นอกจากนี้ปัจจัยทั้งสองประการที่กล่าวถึง นโยบายต่างประเทศอินโดนีเซียต่อติมอร์ตะวันออกจะเปลี่ยนแปลงหรือไม่นั้นต้องพิจารณาจากตัวแปรด้านผู้นำ และความต่อเนื่องในการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นมิตรของรัฐบาลทั้งสองประเทศด้วย

การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา ภาษา และประเพณีต่าง ๆ อาจเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนชาวอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออก

ใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยเฉพาะการใช้ภาษาภาษาอินโดนีเซียเป็นสื่อกลาง เพราะในประเทศติมอร์ตะวันออกภาษาอินโดนีเซียถือว่าเป็นภาษาที่สำคัญเป็นอันดับสองรองมาจากภาษาเตตุม (Tetum) รัฐบาลจากรัฐบาลจอร์ตาจึงควรที่จะลงทุนทางด้านวัฒนธรรมโดยให้การสนับสนุนวัฒนธรรมอินโดนีเซียและภาษาอินโดนีเซียในติมอร์ตะวันออก นอกจากนี้ ควรส่งเสริมควรสนับสนุนให้มีนักเรียนแลกเปลี่ยนระหว่างกันมากขึ้น

อุปสรรคความสัมพันธ์ระหว่างอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออก

ถึงแม้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศจะดีขึ้นตามลำดับ ทว่า ประเทศอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกยังมีงานด้านการต่างประเทศอีกหลายเรื่องที่จะต้องเร่งดำเนินการ และแก้ไขปัญหาให้ลุล่วง ก่อนที่เรื่องดังกล่าวจะลุกลามและส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของทั้งสองชาติในอนาคต โดยปัญหาที่ยังค้างคาอยู่ของทั้งสองประเทศ คือ

1. การปักปันเขตแดน

เรื่องเขตแดนถือได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและต้องให้ความสนใจอย่างมากของประเทศอินโดนีเซีย เพราะเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอำนาจอธิปไตยและความมั่นคงของประเทศ สำหรับเขตแดนที่เชื่อมระหว่างอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออก ทั้งสองประเทศได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเขตแดนระหว่างอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องเขตแดนโดยตรง

1.1 เขตแดนทางบก

คณะกรรมการเขตแดนระหว่างอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกได้เร่งหารือเพื่อแก้ไขปัญหาพรมแดนทางบก โดยมีการจัดการประชุมระหว่างกันเพื่อสำรวจและปักปันเขตแดน แต่ในหลายภาคส่วนของเขตแดน โดยเฉพาะเขตโอคุสซี (Oekussi) ที่เป็นดินแดนส่วนหนึ่งของติมอร์ตะวันออกแต่ถูกล้อมรอบไปด้วยดินแดนของประเทศอินโดนีเซีย ยังคงไม่ได้รับการแก้ไข มีการอนุญาตให้ประชาชนของทั้งสองประเทศได้เดินทางข้ามไปมาบริเวณชายแดนได้ ทว่า ปัจจุบันยังไม่มีข้อตกลงออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร นายกามาเลซ ตัวแทนเลขาธิการสหประชาชาติเห็นว่าจำเป็นต้องมีการสนับสนุนจากประเทศที่สาม หรือ กลุ่มองค์กรภายนอกเข้ามาหารือเรื่องการสำรวจพื้นที่และความเป็นไปได้ในการใช้พื้นที่ชายแดนร่วมกัน¹

¹ วิทยา สุจริตนารักษ์, "อินโดนีเซีย," เอเชียรายปี 2004/2547, น.44.

จนกระทั่งการมาเยือนเมืองดีลี ในติมอร์ตะวันออกของประธานาธิบดียูโดโยโน เมื่อเดือนเมษายน 2005 อินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกได้ลงนามในข้อตกลงปักปันเขตแดนร่วมกัน เหลือเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ในเดือนตุลาคม 2007 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอินโดนีเซีย นายฮัสซัน วิรายูดา (Hassan Wirayuda) และ นายซาชาเลียช เดอ คอสตา (Zacharias da Costa) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของติมอร์ตะวันออก ได้มีความเห็นร่วมกันในเรื่องเขตแดนไปแล้วกว่าร้อยละ 97 แต่ในบทสรุปของสนธิสัญญาเขตแดนยังคงมีปัญหาเพราะความกังวลทางด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ตัวแทนของทั้งสองชาติต่างมีความเห็นว่าจะทำให้การเจรจาเรื่องเขตแดนทางบกทั้งหมดยุติลงในเดือนมกราคม 2008²

1.2 เขตแดนทางทะเล

ในส่วนของพรมแดนทางทะเลยังมีปัญหาเรื่องอำนาจอธิปไตยแห่งดินแดนเหนือหมู่เกาะปะการังร้าง Palau Batek / Fatu Sinai ในทางตอนเหนือที่ยังเป็นอุปสรรคแก่การตัดสินใจในเรื่องเขตแดนทางทะเลทางเหนือ³ ซึ่งจะมีการดำเนินการเจรจาเรื่องเขตแดนทางทะเลหลังจากที่ได้ข้อสรุปในข้อตกลงเขตแดนทางบกแล้ว

2. ปัญหาเรื่องการเดินทางในเขตการปกครองโอคัสซี (Oecussi) ของติมอร์ตะวันออก ประเทศติมอร์ตะวันออกแบ่งเขตการปกครองเป็น 13 เขต (Administrative districts)⁴ โดยเขตปกครองโอคัสซี (Oecussi) เป็นเพียงเขตการปกครองเดียวที่ถูกล้อมรอบไปด้วยดินแดนติมอร์ตะวันตกของประเทศอินโดนีเซีย

² East timor and Indonesia action network (ETAN), "RI-Timor Leste agree to complete border negotiation January 2008," <<http://www.etan.org/et2007/november/04/30minstr.htm#RI-Timor%20Leste%20agree>>, 30 October 2007.

³ Infoplease, "East Timor," <<http://www.infoplease.com/ipa/A0107634.html>>, 2007.

⁴ ติมอร์ตะวันออกมีเขตการปกครองทั้งหมด 13 เขต คือ 1. เลาเตง (Lautém) 2. เบาเกา (Baucau) 3. วีเกเก (Viqueque) 4. มานาตูโต (Manatuto) 5. ดีลี (Dili) 6. ไอลู (Aileu) 7. มานูฟาฮี (Manufahi) 8. ลีกีซา (Liquiçá) 9. เอร์เมรา (Ermera) 10. ไอนาโร (Ainaro) 11. โบโบนาโร (Bobonaro) 12. โกวา-ลีมา (Cova-Lima) 13. โอคัสซี-อัมเบโน (Oecussi-Ambeno)

โอคุสซี⁵ มีพื้นที่ประมาณ 2,700 ตารางกิโลเมตร มีพรมแดนทางทะเลติดกับทะเลซาวู (Savu) ยาว 48 กิโลเมตร และมีพรมแดนทางบกติดกับเขตแดนติมอร์ตะวันออกของประเทศอินโดนีเซียมากกว่า 200 กิโลเมตร ระยะทางที่สั้นที่สุดจากโอคุสซีถึงเขตการปกครองอื่น ๆ ของประเทศติมอร์ตะวันออกจะมีระยะทางประมาณ 80 กิโลเมตร เขตแดนโอคุสซีประกอบด้วย 86 หมู่บ้าน และ 4 ตำบล คือ ตำบล Pante Macassar (เป็นตำบลหลักของเมืองนี้ และจะมีชื่อเรียกว่า Oecussi town) ตำบล Oesilo ตำบล Nitibe และตำบล Passabe

รูปภาพที่ 5.4

เมืองโอคุสซี (Oecussi) ของติมอร์ตะวันออกในเขตติมอร์ตะวันตก

ที่มา : A UN map, "Timor-Leste,"

<www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/timor.pdf>, 24 February 2003.

⁵ เขตการปกครองโอคุสซี (Oecussi) มักเป็นที่รู้จักในชื่อเรียกอื่น ๆ มากมายตามการสะกดที่แตกต่างกัน ชื่อที่เรียกอย่างเป็นทางการในภาษาเตตุม (Tetun) คือ Oe-Kusi Ambenu แต่ชื่อในภาษาโปรตุเกสตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญของติมอร์ตะวันออกจะเรียกว่า Oe-Cusse Ambeno นอกจากนี้ยังมีชื่อเรียกอื่นอีกมากมายที่ไม่มีคำว่าอัมเบโน (Ambeno) ต่อท้าย อาทิ Oecusse Ocussi OeCusse Oé-cussi OeCussi และ Oekussi เป็นต้น หรือบางครั้งในแผนที่ขององค์การสหประชาชาติจะใช้ชื่อว่า อัมเบโน (Ambeno) เท่านั้น ทว่าชื่อที่ใช้เรียกกันในภาษาอังกฤษและนิยมใช้กันแพร่หลายมากที่สุด คือ โอคุสซี (Oecussi) หรือ โอคุสซี – อัมเบโน (Oecussi-Ambeno) นั่นเอง

ประชากรในเขตโอคุสซีมีประมาณ 50,000 คน และส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ ความเป็นอยู่ของประชาชนในโอคุสซียากลำบากมาก เนื่องจากเป็นเขตการปกครองเดียวในติมอร์ตะวันออกที่ถูกโดดเดี่ยวอยู่ในวงล้อมของอินโดนีเซีย และไม่มีพรมแดนเชื่อมระหว่างเขตแดนโอคุสซีและเขตการปกครองอื่น ๆ ของติมอร์ตะวันออก (แม้ว่าจะมีเรือบรรทุกสินค้าแล่นขนส่งบริการแต่ก็ไม่สะดวก) ทำให้มีอุปสรรคอย่างมากในการสื่อสารและคมนาคม กลายเป็นปัญหาสำคัญระหว่างอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกที่จะต้องรีบดำเนินการแก้ไข ดังนั้น ทั้งสองประเทศจึงมีข้อเสนอที่จะทำให้โอคุสซีเป็นเขตสันติภาพที่ปลอดทหาร มีความยืดหยุ่นในเรื่องพรมแดน เพื่อให้เอื้อต่อความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและความมั่นคงกับเขตแดนติมอร์ตะวันตกของอินโดนีเซียนอกจากนั้น องค์การสหประชาชาติได้เสนอให้อินโดนีเซียเปิดเส้นทางทางบกตัดผ่านเขตแดนอินโดนีเซียเชื่อมโอคุสซีกับเขตการปกครองอื่น ๆ ของติมอร์ตะวันออก⁶ ทั่ว อินโดนีเซียได้ปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าว

ปัจจุบันรัฐบาลติมอร์ตะวันออกได้มีข้อเสนอต่ออินโดนีเซียในการจัดให้มีการบริการรถโดยสารวิ่งระหว่างโอคุสซีไปจนถึงติมอร์ตะวันออก ผ่านเขตติมอร์ตะวันตกโดยไม่ต้องใช้หนังสือเดินทาง หรือ ใบอนุญาตเข้าประเทศ เนื่องจากในปัจจุบันมีการลักลอบข้ามแดนเพิ่มมากขึ้น และหากจะเดินทางออกจากโอคุสซีผ่านติมอร์ตะวันตก จะเป็นเรื่องยุ่งยากและไม่ปลอดภัย นอกจากนั้น ยังมีการเจรจาระหว่างกันในเรื่องการสร้างถนนเชื่อมต่อเขตการปกครองโอคุสซีของติมอร์ตะวันออกกับเกาะต่าง ๆ ของอินโดนีเซียในหมู่เกาะซุนดาน้อย (The Lesser Sunda Islands)⁷ อย่างไรก็ดี ในขณะนี้เรื่องดังกล่าวยังอยู่ในระหว่างการเจรจา ซึ่งมีความคืบหน้าน้อยมาก

3. การพิจารณาโทษของกำลังอาสาสมัครพลเรือน (Militia) และทหารอินโดนีเซียกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชน (การสังหาร วางเพลิง และกระทำชำเราประชาชนติมอร์ตะวันออก)

ภายหลังการลงประชามติแยกตัวเป็นเอกราชของชาวติมอร์ตะวันออก เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม ค.ศ. 1999 กองกำลังอาสาสมัครพลเรือน (militia) ชาวติมอร์ตะวันออกภายใต้การสนับสนุนทางการเงิน อาวุธ และเทคนิคทางทหารจากกองกำลังอินโดนีเซีย ได้ก่อความรุนแรง

⁶ Francisco Santos, "Timor-Leste : Oe-Kusi Ambenu / Oe-Cusse Ambeno / Oecussi," < <http://geosite.jankrogh.com/borders/other/timor-leste.htm> >, 24 February 2003.

⁷ หมู่เกาะซุนดาน้อย ประกอบด้วยเกาะเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่ทางตะวันออกของเกาะชวา มีเกาะบาลี ลอมบอก ซุมบาวา ซุมบา ฟอลเรส และติมอร์

ขึ้นในติมอร์ตะวันออก เพื่อประท้วงผลการลงประชามติ มีผลให้ประชาชนติมอร์ตะวันออกกว่า 1,300 คน ถูกสังหาร ประชาชนอีกร้อยละ 30 (ประมาณ 250,000 คน) ของประชาชนทั้งหมด ต้องอพยพลี้ภัยออกนอกประเทศข้ามเขตแดนไปยังติมอร์ตะวันตกของอินโดนีเซียและอาศัยอยู่ในค่ายผู้พลัดถิ่นประมาณ 28,000 ค่าย⁸ โครงสร้างพื้นฐานของประเทศกว่าร้อยละ 70 ถูกทำลาย การกระทำดังกล่าวทำให้นานาอารยประเทศออกมาประณามและวิพากษ์วิจารณ์อินโดนีเซียอย่างรุนแรงเนื่องจากมีหลักฐานชัดเจนว่ากองกำลังอินโดนีเซียมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในความรุนแรงดังกล่าว แรงกดดันที่เกิดขึ้นผลักดันให้อินโดนีเซียจำเป็นต้องทำการสืบสวนและสอบสวนเพื่อหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษภายใต้ข้อตกลงของกระบวนการทางกฎหมายระหว่างประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อนึ่ง การพิจารณาคดีกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวติมอร์ตะวันออกจะมีขึ้นทั้งจากอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออก โดยทั้งสองฝ่ายจะแยกกันพิจารณาคดีตามกระบวนการยุติธรรมของตน ไม่ได้มีความร่วมมือระหว่างกันแต่อย่างใด

ในส่วนของอินโดนีเซีย จากแรงกดดันของนานาประเทศตั้งแต่ในสมัยประธานาธิบดีซูฮาร์โต เพราะอินโดนีเซียในขณะนั้นได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนมากเป็นลำดับต้น ๆ ของโลก (กรณีติมอร์ตะวันออก ปาปัวตะวันตก ชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีน และการปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนและสื่อมวลชน เป็นต้น) ทำให้อินโดนีเซียต้องจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนขึ้นในปี ค.ศ. 2000 โดยมีพระราชบัญญัติ ฉบับที่ 26/ 2000 (Legislation No.26/2000 Concerning Human Rights Courts) เป็นกฎหมายที่ให้จัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชน⁹

⁸ Amnesty international, "Indonesia & Timor-Leste International responsibility for justice," <<http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA03/001/2003/en/cce2270f-a434-11dc-bac9-0158df32ab50/asa030012003en.html>>, 14 April 2003.

⁹ ในกฎหมายนี้ตามมาตรา 1 ได้ให้นิยามความหมายของสิทธิมนุษยชนว่า สิทธิมนุษยชน หมายถึงสิทธิของมนุษย์ ที่ต้องได้รับการเคารพในฐานะที่เป็นมนุษย์ เป็นหน้าที่ของรัฐ รัฐบาลและมีกฎหมายในการปกป้องคุ้มครอง เพื่อการเคารพ ศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ และในมาตรา 2 บัญญัติให้ศาลสิทธิมนุษยชนเป็นศาลพิเศษ ภายใต้เขตอำนาจศาลทั่วไป สามารถตั้งขึ้นในเมืองหลวงของภูมิภาคหรือเมืองกิ่งเมืองหลวงของภาค เขตอำนาจศาลนั้นให้เป็นไปตามอำนาจของศาลจังหวัด เมื่อกฎหมายนี้มีผลบังคับใช้ ให้เริ่มจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนที่ จاکาร์ตาส่วนกลาง (Central Jakarta) เมืองสุราบายา เมืองเมดาน และ เมืองมากัสสา

ศาลสิทธิมนุษยชนมีอำนาจพิจารณาคดีและออกกฎระเบียบกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนขนาดใหญ่ (Gross violation of human rights)¹⁰ ที่กระทำโดยพลเมืองสัญชาติอินโดนีเซียอายุตั้งแต่ 18 ปี ขึ้นไป ไม่ว่าจะผู้กระทำการละเมิดสิทธิขนาดใหญ่จะอยู่ใน หรืออยู่นอกเขตแดนประเทศ ศาลสิทธิมนุษยชนอินโดนีเซียก็สามารถพิจารณาพิพากษาได้¹¹ กรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนประชาชนชาวติมอร์ตะวันออก ในปี 1999 ก็ถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขนาดใหญ่ ดังนั้น ศาลสิทธิมนุษยชนอินโดนีเซียจึงเข้ามาดำเนินการตรวจสอบหาความจริงในเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของอินโดนีเซีย หรือ คอมนาส ฮัม (Komisi Nasional Hak Asasi Manusia : Komnas HAM)¹² ได้จัดตั้งคณะกรรมการ

¹⁰ การละเมิดสิทธิมนุษยชนขนาดใหญ่ (Gross violation of human rights) หมายถึง 1) การก่ออาชญากรรมต่อเผ่าพันธุ์มนุษย์ (Crime of genocide) ได้แก่ การกระทำใด ๆ โดยความมุ่งหมายที่จะทำลายหรือทำให้หมดสิ้นทั้งหมดหรือบางส่วนของกลุ่มรัฐชาติเชื้อชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ หรือกลุ่มศาสนา โดยวิธีการหนึ่งวิธีการใด ไม่ว่าจะเป็นการฆ่าสมาชิกของกลุ่ม การกระทำให้บาดเจ็บสาหัสต่อร่างกายหรือจิตใจแก่สมาชิกของกลุ่ม การคิดค้นหรือกระทำทางกายภาพให้สภาพที่จำเป็นหรือเงื่อนไขแห่งการดำรงชีวิต ของกลุ่มหมดสิ้นไปทั้งหมดหรือบางส่วน การบังคับให้ยอมรับมาตรการการคุมกำเนิดภายในกลุ่ม หรือ การบังคับให้โอนหรือเคลื่อนย้ายเด็ก ๆ ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไปยังชนอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นต้น 2) อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (Crimes against humanity) หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการ หรือ กระทำอย่างเป็นระบบ มุ่งกระทำต่อพลเรือน ในรูปแบบ ใดอย่างหนึ่ง อาทิ การฆ่า การทำลาย การบังคับให้เป็นทาส การบังคับให้พลเรือนย้ายถิ่นหรือห้ามเดินทาง การกระทำโดยไม่เป็นธรรมต่อความเป็นอิสระหรือเสรีภาพทางกายอื่น ๆ ที่ขัดแย้งต่อกฎหมายระหว่างประเทศ การทรมาน การละเมิดทางเพศ การทำให้หวาดกลัวบนพื้นฐานของความคิดเห็นทางการเมือง เชื้อชาติ สัญชาติ ชาติกำเนิด วัฒนธรรม ศาสนา เพศ หรือ พื้นฐานอื่น ๆ ตามหลักสากลที่ระบุไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศ การบังคับให้บุคคลหายสาบสูญ หรือ อาชญากรรมแบ่งแยกสีผิว

¹¹ ศราวุฒิ ประทุมราช, “ศาลสิทธิมนุษยชน: สถาบันสิทธิมนุษยชนระดับชาติของอินโดนีเซีย,” <http://www.prachatai.com/05web/th/home/page2.php?mod=mod_ptcms&ID=3640&Key=HighlightNews>, 15 พฤษภาคม 2549.

¹² หลังจากการลงอำนาจของอดีตประธานาธิบดีซูฮาร์โต ด้วยแรงกดดันของนานาชาติ อินโดนีเซียได้จัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน หรือ Komnas HAM ตามกฎหมายปี 1999 No.39 ในเรื่องสิทธิมนุษยชน และตามมาตราที่ 19 ของกฎหมายปี 2000 No.26 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (Komnas HAM) ถูกมอบอำนาจให้ทำการสืบหาความจริงในกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งหมดโดยปราศจากอำนาจในการออกหมายศาล

สอบสวนการละเมิดสิทธิมนุษยชนในติมอร์ตะวันออก หรือ KPP-HAM (a National Commission of Inquiry on Human Rights Violations in East Timor) ขึ้นมา 9 คน ในวันที่ 22 กันยายน 2000 เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบ สืบสวนและสอบสวนหาผู้กระทำผิดมาลงโทษ และเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ.1999 คณะกรรมการชุดนี้ได้ค้นพบหลักฐานจำนวนมากที่แสดงชัดว่ากองทัพอินโดนีเซียเข้าไปพัวพันกับการให้เงินทุน อาวุธยุทโธปกรณ์ การฝึกอบรมทางทหาร และการสั่งการ แก่กองกำลังอาสาสมัครพลเรือน (Mililitia) ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้กองกำลังอาสาสมัครพลเรือนเหล่านี้ก่อการจลาจลอย่างรุนแรงในติมอร์ตะวันออกในช่วงลงประชามติแยกตัวเป็นเอกราช นอกจากนี้ยังสามารถสรุปได้ว่ามีต้องสงสัยทั้งหมด 22 คน ซึ่งต่อมาสำนักงานอัยการสูงสุดของอินโดนีเซียได้ดำเนินการสอบสวน (investigation) ในขั้นสุดท้าย พบว่าทหารและตำรวจ รวมทั้งข้าราชการพลเรือนชาวอินโดนีเซีย 18 คน มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการสั่งการในติมอร์ตะวันออกในช่วงลงประชามติ 1999 จากนั้นสำนักงานอัยการสูงสุดได้นำตัวผู้กระทำผิดส่งฟ้องต่อศาลสิทธิมนุษยชนต่อไป ทว่า เมื่อนำตัวผู้เกี่ยวข้องไปขึ้นศาลสิทธิมนุษยชน ปราบกฏว่าผู้ต้องสงสัย 16 คน ถูกศาลตัดสินว่า "ไม่มีความผิด"¹³ (นายพลวิรันโตก็เป็นบุคคลหนึ่งที่ถูกระบุว่าเป็นผู้รับผิดชอบในกรณีที่ทหารอินโดนีเซียกระทำการโหดเหี้ยมในติมอร์ตะวันออกในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุดในขณะนั้น และเขาได้ไปให้ปากคำแก่คณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้น ในเดือน ธันวาคม 2000 แต่นายพลวิรันโตให้การปฏิเสธว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำผิดใด ๆ¹⁴) ส่วนอีก 2 คน ที่เหลือ คือ นายอาบิลิโอ ไฮเซ โซอาเรส (Abilio Jose Soares) และนายยูริโก กูเตเรส (Eurico Guterres) ถูกตัดสินให้มีความผิดจริง

สำหรับนายอาบิลิโอ ไฮเซ โซอาเรส (Abilio Jose Soares) อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดติมอร์ตะวันออก ในปี 2002 ศาลฎีกาได้ตัดสินให้จำคุก 3 ปี แต่หลังจากนั้น 8 เดือน ศาลฎีกากลับคำตัดสินโดยให้เหตุผลว่าติมอร์ตะวันออกในขณะนั้นอยู่ใต้การควบคุมดูแลของกองทัพ ผู้ว่าราชการจังหวัดอย่างนายโซอาเรสไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบกับการกระทำใด ๆ ของกองกำลังทหาร ทำให้เหลือเพียงผู้นำทหารกองกำลังอาสาสมัครพลเรือนกลุ่มไอทาร์ก (Aitarak) ที่มีคดีพัวพันในเรื่องการสังหารชาวติมอร์ตะวันออก 12 ศพ นายยูริโก กูเตเรส (Eurico Guterres) เท่านั้นที่ยังถูก

¹³ Asian Centre for Human Rights, "Indonesia - East Timor CTF: Why the UN must boycott it?," < <http://www.achrweb.org/Review/2007/178-07.htm> >, 1 August 2007.

¹⁴ วิทยา สุจริตธนารักษ์, "อินโดนีเซีย," เอเชียรายปี 2001/2544, น.81.

ตัดสินว่ากระทำผิด¹⁵ โดยศาลสิทธิมนุษยชนพิเศษได้สั่งให้จำคุก 10 ปี แต่เขาได้ยื่นอุทธรณ์ต่อทำให้ลดโทษเหลือจำคุกเพียง 5 ปี ทว่าในที่สุดศาลแขวงในจาการ์ตาก็ได้สั่งให้ปล่อยตัวนายกูเตเรส

สาเหตุหนึ่งที่ทำให้การดำเนินคดีในอินโดนีเซียล้มเหลวเนื่องจากการดำเนินคดีพยานสำคัญจำนวนหนึ่งไม่กล้าปรากฏตัวเพื่อให้การในศาล เนื่องจากเกรงว่าจะเกิดอันตรายกับตนเอง อีกทั้ง นายทหารอินโดนีเซียที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ไม่มี ความสำนึกผิดในการกระทำของตนเองเพราะเห็นว่าเป็นการทำตามคำสั่งเพื่อรับใช้ชาติและกองทัพ คนอินโดนีเซียส่วนใหญ่ก็ไม่ได้มองว่าผู้นำทหารเหล่านี้เป็นอาชญากรสงคราม ตรงกันข้าม กลับมองด้วยความชื่นชมในความพยายามปกป้องดินแดนอธิปไตยของประเทศไม่ให้ถูกแบ่งแยกออกไป

นอกจากนั้น การแยกดำเนินคดีของประเทศอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกแล้วอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกยังได้มีความร่วมมือระหว่างกันเพื่อแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชน โดยผู้นำของทั้งสองชาติได้ทำความตกลงร่วมกันในการจัดตั้ง คณะกรรมการแห่งความจริงและมิตรภาพระหว่างอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออก (the Indonesia - East Timor Commission for Truth and Friendship: CTF) ในวันที่ 14 ธันวาคม 2004 ที่บาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย โดย CTF จะประกอบด้วยสมาชิกถาวร 10 คน และสมาชิกตัวเลือกรวม 6 คน รวมทั้งหมดมี 16 คน โดย 8 คนจะเป็นชาวอินโดนีเซีย และอีก 8 คน เป็นชาวติมอร์ตะวันออก ซึ่งสมาชิกเหล่านี้จะถูกเลือกโดยใช้มาตรฐานในระดับสูงและสมาชิกในคณะกรรมการต้องทำงานอยู่ในสาขาของกฎหมายสิทธิมนุษยชน วิชาการ ศาสนา และผู้นำชุมชน¹⁶ เป้าหมายของ CTF คือ ตรวจสอบ สืบสวน และสอบสวนหาความจริงในเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นหลังจากการลงประชามติแยกตัวเป็นเอกราชของชาวติมอร์ตะวันออก เมื่อปี 1999 ซึ่งจะมีแนวคิดสนับสนุนการปรองดองและมิตรภาพระหว่างกัน เพื่อไม่ให้เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอีกในอนาคต ดังจะเห็นได้จากหลักการนิรโทษกรรมที่จะทำการลดโทษให้กับผู้ต้องสงสัยที่สำคัญผิดและให้ความร่วมมือในการเปิดเผยความจริงอย่างเต็มที่

¹⁵ วิทยา สุจริตธนารักษ์, "อินโดนีเซีย," เอเชียรายปี 2006/2549, น.45.

¹⁶ Jl. Ir. Juanda, "Commission Truth And Friendship Indonesia - Timor Leste," <www.ctf-ri-tl.org>, 5 August 2006.

จะสังเกตได้ว่า การพิจารณาโทษทหารเรื่องสิทธิมนุษยชนของรัฐบาลอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกที่มีขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Komnas HAM) ศาลสิทธิมนุษยชน (Human Rights Courts) ของอินโดนีเซีย และคณะกรรมการแห่งความจริงและมิตรภาพระหว่างอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออก (the Indonesia - East Timor Commission for Truth and Friendship: CTF) ต่างมีขึ้นมาเพื่อรองรับแรงกดดันจากต่างประเทศในกรณีละเมิดสิทธิมนุษยชน และเป็นการทำเพื่อบ่งชี้มากกว่าจะพิจารณาลงโทษนายทหารที่กระทำผิดอย่างยุติธรรมและจริงจัง เนื่องจากศาลพิเศษและคณะกรรมการที่เกิดขึ้นต่างมีข้อจำกัดทางกฎหมายในการออกหมายศาล ทำให้ไม่สามารถออกหมายศาลเรียกผู้ที่เกี่ยวข้องมาดำเนินคดีและรับโทษได้อีกทั้งยังมุ่งเน้นที่จะใช้แต่หลักการนิรโทษกรรม นอกจากนี้ ยังดำเนินการโดยใช้อุดมการณ์ชาตินิยมมากกว่าการพิจารณาตามกฎหมายที่ยุติธรรม และในส่วนของข้อหาที่ตั้งขึ้นก็ถือว่าเป็นแค่ความผิดสถานเบา กล่าวคือ ข้อหาที่ตั้งขึ้นเพื่อเอาผิดกับทหาร และตำรวจอินโดนีเซีย คือผู้ต้องหาไม่ได้พยายามจะห้ามกลุ่มกองกำลังทหารอาสาสมัครพลเรือน (ทหารบ้าน หรือ Militia) ทำร้ายประชาชนชาวติมอร์ตะวันออก ดังนั้น หากพิจารณาอย่างละเอียดจะเห็นว่าการดำเนินคดีของประเทศอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกนั้นไม่มีประสิทธิภาพเพราะไม่สามารถเอาคนผิดมาดำเนินคดีได้ ผลสุดท้ายนายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในครั้งนั้นไม่ต้องรับโทษเลยแม้แต่คนเดียว

ผลการดำเนินการที่เกิดขึ้นของประเทศอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออก ทำให้กลุ่มสิทธิมนุษยชน รัฐบาลของนานาประเทศและชาวติมอร์ตะวันออกบางส่วน ต่างออกมาวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของทั้งสองประเทศว่าเป็นแค่ความพยายามที่จะผ่อนคลายความตึงเครียดที่เกิดขึ้นในอดีตมากกว่าจะเป็นการพิจารณาคดีเพื่อความยุติธรรม ดังนั้น จึงมีความพยายามที่จะเรียกร้องให้องค์การสหประชาชาติเข้ามาแทรกแซงในเรื่องการพิจารณาคดีในประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวติมอร์ตะวันออก เมื่อปี 1999

ทางด้านของสหประชาชาติก็มี หน่วยอาชญากรรมพิเศษ (Special Crimes Unit : SCU) ในการดำเนินการสอบสวนกรณีละเมิดสิทธิมนุษยชนในติมอร์ตะวันออก โดยได้ข้อสรุปเมื่อเดือน พฤศจิกายน 2004 และตั้งข้อหาผู้กระทำผิดแล้วเสร็จในเดือน พฤษภาคม 2005 โดยมีผู้กระทำผิดประมาณ 400 คน ส่วนใหญ่เป็นคนอินโดนีเซีย อย่างไรก็ตาม ผู้กระทำผิดเหล่านี้กลับไม่ได้รับโทษใด ๆ เลย เนื่องจากรัฐบาลอินโดนีเซียปฏิเสธอำนาจและความชอบธรรมของหน่วยอาชญากรรมพิเศษที่ได้รับการสนับสนุนจากสหประชาชาติมาตั้งแต่ต้น โดยอ้างว่ามีเพียงกฎหมายของอินโดนีเซียเท่านั้นที่สามารถพิจารณาโทษของทหารอินโดนีเซีย ดังนั้นคำพิพากษาของหน่วย

อาชญากรรมพิเศษจึงไม่มีผลบังคับใช้สำหรับรัฐบาลอินโดนีเซีย¹⁷ จากการที่ประเทศอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกต่างไม่ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ และขาดกลไกในการดำเนินการนำผู้กระทำผิดมาลงโทษ ทำให้องค์การสหประชาชาติไม่ยอมรับในการจัดตั้งคณะกรรมการดังกล่าว พร้อมทั้งเห็นว่าหากไม่สามารถดำเนินการได้อย่างยุติธรรมแล้ว ควรจะมีการจัดตั้งศาลอาชญากรรมสงครามพิเศษระหว่างประเทศขึ้น แต่ทั้งประเทศอินโดนีเซียและติมอร์ตะวันออกต่างปฏิเสธข้อแนะนำดังกล่าวเพราะเห็นว่าไม่จำเป็น เนื่องจากทั้งสองชาติต้องการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันในอนาคตมากกว่าการยึดติดกับเรื่องในอดีต อดีตเป็นแค่บทเรียนที่ไม่ควรที่จะเกิดขึ้นอีกเท่านั้น¹⁸ ทำให้องค์การสหประชาชาติไม่สามารถแสดงบทบาทในเรื่องสิทธิมนุษยชนได้มากนัก

4. ปัญหาผู้อพยพลี้ภัยชาวติมอร์ตะวันออกที่อยู่ในเขตติมอร์ตะวันตก

ในช่วงหลังการหยั่งเสียงลงประชามติภายใต้การควบคุมดูแลขององค์การสหประชาชาติเมื่อปี 1999 คนติมอร์ตะวันออกประมาณ 250,000 คน หนีภัยเข้าไปพักพิงอยู่ในเขตติมอร์ตะวันตกของอินโดนีเซีย กระจายกันอยู่ตามสถานพักพิง (camp) ต่าง ๆ¹⁹ สภาพความเป็นอยู่ลำบาก มีโรคภัยไข้เจ็บ ทั้งอาหารและน้ำขาดแคลน แม้ว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรระหว่างประเทศมากมาย อาทิ Oxfam International (OXFAM), International Organization for Migration (IOM), World Food Programme (WFP), US Agency for International Development (USAID) เป็นต้น แต่ก็ยังไม่เพียงพอ และไม่สามารถเดินทางกลับประเทศได้เพราะกองกำลังอาสาสมัครพลเรือน (militia) ชัดขวางไม่ให้ออกจากค่ายผู้อพยพ อีกทั้งยังห้ามไม่ให้เจ้าหน้าที่จาก UNTAET หรือ องค์กรอื่น ๆ เข้าไปในบริเวณค่าย ในภายหลัง เจ้าหน้าที่จากสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ หรือ UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) ได้รับอนุญาตให้เข้าไปในค่ายเพื่อช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่

¹⁷ วิทยา สุจริตธนารักษ์, "อินโดนีเซีย," เอเชียรายปี 2006/2549, น.45.

¹⁸ Rachel Harvey, "E Timor truth commission formed," < <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4734133.stm> >, 1 August 2005.

¹⁹ เจ้าหน้าที่คณะกรรมการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยระหว่างประเทศ หรือ IRC (International Rescue Committee) ประมาณการว่ามีค่ายผู้อพยพอยู่ประมาณ 31 แห่ง ซึ่งถูกควบคุมโดยกองกำลังอาสาสมัครพลเรือน ผู้อพยพเหล่านี้จึงไม่สามารถอพยพกลับติมอร์ตะวันออกได้ เจ้าหน้าที่ของสหประชาชาติที่ดูแลเรื่องผู้อพยพลี้ภัยประเมินว่าค่ายที่ได้รับการคุกคามจากกองกำลังพลเรือนมากที่สุด ได้แก่ ค่ายผู้อพยพที่เมืองฮาลิลูลิก (Halilulik) เมืองนูโรโบห์ (Nuroboh) และที่เมืองโนเอลบากิ (Noelbaki)

ชาวติมอร์ตะวันออก และเพื่อส่งกลับผู้ลี้ภัยสุมาตราภูมิ โดยทำงานร่วมกับองค์การเพื่อการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (International Organization for Migration : IOM)

จากการประมาณการณ์ตัวเลขผู้ลี้ภัยจาก UNHCR พบว่า เมื่อสิ้นสุดเดือนพฤศจิกายน 2003 ยังมีผู้ลี้ภัยตกค้างอยู่ประมาณ 28,000 คน²⁰ นอกจากนั้น อินโดนีเซียได้อ้างว่าคนติมอร์ตะวันออกบางส่วนมีความต้องการที่จะพำนักอยู่ในติมอร์ตะวันตกต่อไป

ปัญหานี้เกี่ยวข้องกับโดยตรงกับงบประมาณและความมั่นคงของประเทศอินโดนีเซีย กล่าวคือ รัฐบาลอินโดนีเซียจำเป็นต้องใช้งบประมาณ รวมไปถึงทรัพยากรบุคคลเป็นจำนวนมาก เพื่อพาผู้ลี้ภัยชาวติมอร์ตะวันออกกลับบ้านเกิดของตนอย่างเร่งด่วน เพราะมีกองกำลังอาสาสมัครพลเรือน (ทหารบ้าน) ที่เข้ามาคุกคามตามค่าย ๆ ต่าง ๆ ทำให้ความช่วยเหลือขององค์กรระหว่างประเทศ และประเทศต่าง ๆ เข้าไปไม่ถึงค่ายของผู้ลี้ภัยชาวติมอร์ตะวันออก

5. ปัญหาการควบคุมกองกำลังอาสาสมัครพลเรือน (Militia) ที่แฝงอยู่ในประเทศติมอร์ตะวันออกและเขตติมอร์ตะวันตก ของอินโดนีเซีย

ในช่วงการถอนทหารออกจากติมอร์ตะวันออกของอินโดนีเซียในสมัยประธานาธิบดี วาฮิด เมื่อปลายปี ค.ศ. 1999 กองกำลังอาสาสมัครพลเรือน (Militia) ได้เข้าไปประจำการในติมอร์ตะวันตก พร้อมทั้งใช้กำลังรุนแรงกระทำการสังหาร บังคับ ช่มชู้ ชาวติมอร์ตะวันออกไม่ให้กลับบ้านเมืองของตนเอง และทำการโจมตีเจ้าหน้าที่สหประชาชาติ ดังจะเห็นได้จาก ในเดือนกรกฎาคม 2000 กองกำลังอาสาสมัครพลเมืองได้สังหารทหารชาวนิวซีแลนด์ 1 คน บริเวณชายแดนติดกับติมอร์ตะวันตก และในวันที่ 6 กันยายน 2000 เจ้าหน้าที่สหประชาชาติ 3 คน ในศูนย์ผู้อพยพลี้ภัยเมืองอะตัมบัว (Atambua) ในเขตติมอร์ตะวันตกถูกสังหาร²¹ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแม้จะทราบแน่ชัดว่ากองกำลังอาสาสมัครพลเมืองเป็นผู้ก่อเหตุ แต่จนกระทั่งปัจจุบัน รัฐบาลอินโดนีเซียยังไม่สามารถสืบสวนข้อเท็จจริง และนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ ทำให้นานาชาติ โดยเฉพาะสหประชาชาติ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และอาเซียน (ASEAN Regional Forum : ARF หรือ ที่ประชุมอาเซียนว่าด้วยความมั่นคง) ออกแถลงการณ์ประณามรัฐบาลอินโดนีเซียที่ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ รัฐบาลอินโดนีเซียจำเป็นต้องขอให้กองกำลังนานาชาติจากองค์การสหประชาชาติขยายเวลาปฏิบัติการออกไปเพื่อช่วยรักษา

²⁰ วิทยา สุจริตนารักษ์, "อินโดนีเซีย," เอเชียรายปี 2004/2547 , น.44.

²¹ สุภาศพรพรณ ชันชัย, "ติมอร์ตะวันออก," เอเชียรายปี 2001/2544 , น.52.

ความสงบเรียบร้อยในติมอร์ตะวันออก โดยเฉพาะในช่วงที่ติมอร์ตะวันออกยังไม่สามารถจัดตั้งกองกำลังป้องกันตนเอง (East Timor Defence Force : ETDF) ให้แล้วเสร็จ และอินโดนีเซียนำโดยนาย ซูซีโล บัมบัง ยูไดโยโน รัฐมนตรีความมั่นคงของอินโดนีเซีย ยังให้คำมั่นสัญญากับสมาชิกของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติในนครนิวยอร์ก เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2000ว่าจะปลดอาวุธกองกำลังอาสาสมัครพลเรือนต่อต้านเอกราชติมอร์ตะวันออก (Militia) ซึ่งพลอากาศตรี ไกรโต อูโซโต โฆษกของกองทัพอินโดนีเซีย กล่าวว่าอินโดนีเซียจะปฏิบัติการยึดปืนและอาวุธอื่นต่าง ๆ จากกองกำลังอาสาสมัครพลเรือนที่ได้รับการฝึกในกรุงจาการ์ตา ซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นฆาตกรสังหารเจ้าหน้าที่บรรเทาทุกข์ของสหประชาชาติในติมอร์ตะวันตก โดยปฏิบัติการกวาดล้างอาวุธครั้งนี้ จะใช้เวลา 4 วัน คือ 22-26 กันยายน 2000 เพื่อให้ประชาคมระหว่างประเทศเห็นว่าอินโดนีเซียดำเนินการแก้ปัญหาได้อย่างจริงจัง²²

²² BBC News, "Indonesia starts disarming militia," <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/937192.stm>>, 22 September, 2000.